

Шевченко Л.С., д.е.н., професор
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Україна є державою з традиційно високим попитом на вищу освіту і, відповідно, рівнем охоплення вищою освітою (відсоток тих, що здобувають вищу освіту, серед відповідної вікової групи) – у середньому 79% у 2008-2014 рр. Однак і частка високоосвічених серед безробітних також є однією з найвищих (47 %). Мають місце: незбалансованість системи вищої освіти з потребами економіки; невідповідність напрямів освіти економічній структурі суспільства; певний макроекономічний дисбаланс між рівнем економічного розвитку і витратами на освіту в Україні; неналежна якість вищої освіти в Україні [1, с. 60]. За результатами загальнонаціонального опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи», населення України оцінює рівень якості вищої освіти в Україні переважно як середній (45 %). Високим і дуже високим його вважають 23 %, низьким і дуже низьким – 25 %. З тим, що вища освіта дає можливість самореалізації найбільш здібних і талановитих людей, погоджуються 46 %, знайти гарну роботу – 34 % опитаних [2].

Нинішній стан якості вищої освіти в Україні є закономірним наслідком багатьох чинників: інтенсивної комерціалізації освіти; значної інтенсифікації праці за вкрай низької оплати праці викладачів; недостатньої матеріальної бази, відсутності в більшості ВНЗ науково-технічної та інноваційної інфраструктури; неефективної наукової діяльності викладачів ВНЗ (нею реально займаються лише 20 % науково-педагогічних працівників); застарілої структури підготовки спеціалістів; відтворення і передавання студентам неконкурентних знань; дублювання підготовки з деяких напрямів і спеціальностей у межах певного регіону. В Україні відсутня система забезпечення якості вищої освіти на національному, регіональному та локальному рівнях за участю державних, громадських та професійних стейкхолдерів, які б сформували нові «правила гри» (комплекс нормативно-правових актів та методичних розробок) та гарантували розвиток системи забезпечення якості вищої освіти. Як результат – навіть провідні українські ВНЗ нерідко постачають на ринок праці явно неконкурентоспроможних випускників. Відбувається девальвація вищої освіти як засобу одержання професійних знань. Багато студентів хотіли б навчатися за кордоном, а викладачі працювати в зарубіжних університетах.

Тим часом є й більш глибокі причини низької якості вищої освіти в Україні. По-перше, проблемою більшості керівників українських ВНЗ є відсутність практики середньострокового і довгострокового прогнозування розвитку вищої школи. Утім правильно розроблений прогноз розвитку освітньої галузі дає можливість визначити траєкторії, кількісні і якісні

параметри розвитку вищої освіти в майбутньому під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, оцінити ймовірні майбутні результати й оптимальні шляхи розвитку системи освіти, стати основою стратегічного та індикативного планування, наукового, фінансового, матеріально-технічного та кадрового забезпечення розвитку освіти. На особливу увагу заслуговує проведення технологічного Форсайт-дослідження. Спільна думка багатьох експертів з використанням широкого арсеналу методів наукового аналізу і прогнозування та побудовою сценаріїв розвитку повинна сформулювати відповіді на кардинальні питання щодо пріоритетних напрямів наукових досліджень і розробок на найближчі 15-20 років; перспективних галузей науки майбутнього; можливостей переходу освіти на інноваційний шлях розвитку; оптимального співвідношення між фундаментальними дослідженнями, прикладними дослідженнями і розробками в галузі освіти.

По-друге, існують явні суперечності між очікуваними кінцевими результатами діяльності ВНЗ, які в разі свого нерозв'язання можуть перетворитися на «провали» вищої освіти в цілому. Так, якість освітньої (пізнавальної) діяльності ВНЗ залежить від виробництва нових знань самими ВНЗ, виконання ними науково-дослідницьких робіт. Проте результати НДДКР є об'єктом інтелектуальної власності і потребують свого правового захисту, а в умовах ринкової економіки – комерційної реалізації. Поширення і популяризація нових знань через викладацьку діяльність серед студентів стають проблематичними. Далі, когнітивні результати діяльності ВНЗ часто йдуть урозріз з економічними результатами – прагматичною орієнтацією навчального процесу на ринок праці. Ця суперечність виявляє себе в диференціації освіти на теоретичну і практичну, фундаментальну і вузькопрофесійну. Нарешті, існують суперечності між економічними й соціальними результатами діяльності ВНЗ. Частина молоді, як і раніше, розглядає процес одержання вищої освіти з погляду набуття професійних знань, необхідних для життєвого успіху. Але в більшості домінують не інтелектуальні і соціально-професійні, а матеріальні і соціально-економічні мотиви й установки. За таких умов вимагати високої якості освіти від ВНЗ не приходиться.

По-третє, ВНЗ можуть виявляти й асоціальну (безвідповідальну) поведінку в освітніх відносинах, насамперед щодо надання якісної освіти. Річ у тім, що ВНЗ продають свої послуги на ринку довірчих благ, якість яких не можна оцінити прямо, її важко визначити навіть після споживання товару. Такі блага характеризуються або неможливістю одержання необхідної інформації про якість освіти, або доволі високими витратами вимірювання якості з боку покупця (споживача) блага. Споживачі фактично не знають, що вони купують. До того ж характерною рисою освітнього ринку є асиметрія інформації між його основними контрагентами – ВНЗ і студентами (їхніми родинами), та пов'язані з нею ризик недобросовісної поведінки і негативний відбір. Використовуючи інформаційну асиметрію ринку на свою користь, ВНЗ можуть надавати стандартні освітні послуги з максимальною економією коштів і

ресурсів, наймати викладачів із нижчою кваліфікацією за меншу зарплату, брати гроші за додаткові послуги або необґрунтовано піднімати ціну за навчання за контрактом, утримуватися від оновлення змісту навчальних програм і лекційних курсів, матеріально-технічної бази навчального процесу, знижувати вимоги до студентів під час заліків та іспитів, аби втримати найбільш платоспроможних із них [3]. При цьому жоден ВНЗ не компенсує втрати студентів і замовників освітніх послуг у випадку їх низької якості.

Держава бачить суть реформування вищої освіти у створенні системи забезпечення та постійного поліпшення якості вищої освіти, яка відповідає рекомендаціям і стандартам ЄПВО, враховує кращі світові практики та виступає головною технологією досягнення відповідності освітньої системи вимогам і потребам суспільства та особистості. Необхідними кроками вважаються: напрацювання методичної бази та надання практичної допомоги ВНЗ у створенні систем внутрішнього забезпечення якості; ефективна діяльність Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, інтеграція Національного агентства та незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти в європейські структури та мережі забезпечення якості вищої освіти, розробка стандартів вищої освіти за активної участі стейкхолдерів у складі Науково-методичної ради та науково-методичних комісій, які формуються на конкурсних засадах; підтримка розвитку справедливої конкуренції у сфері вищої освіти шляхом встановлення зрозумілих, стабільних та адекватних ліцензійних умов, правил та процедур зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності, а також критеріїв оцінки якості освітньої діяльності для визначення обсягів фінансування ЗВО; створення мережі відкритих інформаційних ресурсів для оцінювання та порівнянь якості вищої освіти з широким залученням громадськості та студентського самоврядування; розвиток практик академічної доброчесності та ін. [4]. Слід підтримати такі заходи: запровадження передового досвіду зарубіжних університетів сприятиме ефективному реформуванню вищої школи, покращенню позицій українських ВНЗ у світових академічних та репутаційних рейтингах.

Список використаних джерел

1. Магута, О. В. Розвиток вищої освіти та економічна динаміка в Україні / О. В. Магута // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 6. – С. 58-65.
2. 50 % українців при виборі ВНЗ орієнтується на подальше працевлаштування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.news.studclub.poltava.ua/new/32276>.
3. Дондоков, С. Б. Недобросовестное поведение вузов в образовательных отношениях: причины и меры противодействия / С. Б. Дондоков // Вопросы экономики и права. – 2010. – № 11. – С. 70-75.
4. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року: проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tnpu.edu.ua/EKTS/strate2014.pdf>.

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу
ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка заборонено

Редакційна колегія:

В.В. Гришко, д.е.н., професор
В.П. Дубіщев, д.е.н., професор
Ю.С. Погорелов, д.е.н., доцент
Л.О. Птащенко, д.е.н., професор
Р.Г. Савенко, д.т.н., професор
І.Б. Чичкало-Кондрацька, д.е.н., професор
В.В. Ржепішевська, к.е.н., доцент

Економічний розвиток держави та її соціальна стабільність: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 11 травня 2017 р. – Ч. 1. – Полтава: ФОП Пусан А.Ф., 2017. – 541 с.

У збірнику матеріалів науково-практичної конференції розглядаються теоретичні, методологічні та практичні аспекти забезпечення економічного розвитку держави та її соціальної стабільності. Розкрито особливості адаптаційних процесів системи управління до викликів середовища. Досліджено проблеми фінансової стабільності національної економіки та перспективи її забезпечення.

Висвітлено сучасний стан міжнародної діяльності України. Розкрито перспективи соціально-економічного розвитку України у контексті євроінтеграції.

Розглянуто сучасні технології та інструменти моделювання і прогнозування економічного розвитку. Подано засоби інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку суб'єктів господарювання.

Збірник розрахований на фахівців із фінансів, економіки та менеджменту, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців, викладачів, аспірантів і студентів.

*Матеріали друкуються мовою оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори*

© Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка